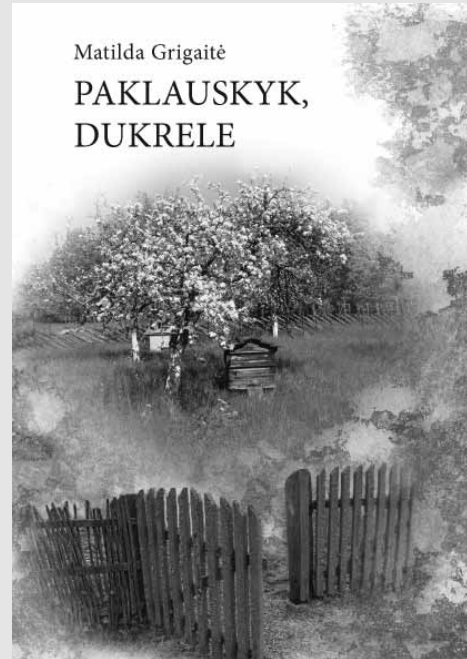

IŠ PRISIMINIMŲ ARCHYVO...

Matilda Grigaitė

„TAU, DUKRELE“

2012 m. Regionų kultūrinių iniciatyvų centras išleido Matildos Grigaitės prisiminimų knygą „Tau, dukrele“. Joje autorė pasakoja žemaitės moters, kuriai buvo lemta patirti įvairiausias sovietmečio grimasas, sulaukti Lietuvos atgimimo, ir, užbaigus karjerą pedagoginio darbo srityje, vėl sugrįžti gyventi į kaimą, gyvenimo istoriją. Bendrine lietuvių kalba parašytoje knygoje nemažai tik žemaičių naudojamų, jų buitinėje kalboje stipriai prigijusių kitų kalbų žodžių, sakinių, išsireiškimų (jie užrašyti žemaičių kalba). Autorė rašo: „Pradėjau rašyti norėdama palaikyti žemaičių kalbą ir nebegalėjau sustoti. Nenoriu menkinti lietuvių bendrinės kalbos, literatūros, tik labai norėčiau, kad kuo ilgiau išliktų bent dalelė mūsų prosenelių, senelių, tėvų ir visų kitų tikrų žemaičių kalbos, tarmių ir patarmių. Tarmiški ir kitų kalbų žodžiai,

Knygos viršelis. Dailininkė Loreta Uzdraitė

kurie per daugelį metų stipriai jaugo į žemaičių buitinę kalbą, yra paaiškinti knygos puslapių apačioje bei knygos pabaigoje pateikiamame žodynyje.“ Šiame numeryje spausdiname leidinio skyriaus „Tėvų namai“ fragmentą.

TĖVŲ NAMAI

MATILDA GRIGAITĖ

„Tėviškė yra vienintelė vieta žemėje, iš kurios visas pasaulis atrodo didesnis, gražesnis, geresnis, negu iš tikrųjų yra, negu iš viso gali būti. Ir dangus ten arčiau.“

Jonas Mikelinškas

Vesiuos tave, dukrele, mintimis tiesiai į savo gimtuosius namus – į tolimą Lietuvos pakraštį, tankiai apgyvendintą Šakiškių kaimą. Jo centre – trijų šakų kryžkelė. Prie jos stovi nežinomo meistro padarytas, žema tvorele aptvertas, pilkas medinis kryžius. Aplink jį – nulinkę, raudonomis uogelėmis aplipę šparai¹. Pali tvorelę auga baltuogės meškutės. Ties pačia kryžkele, kiek tolėliau nuo kelio, plyti sena sodyba. Didelė didelė. Be daugybės pastatų,

sodų, medžių bei krūmų, plačios vienaukštės didžiulių akmenų krūvos, joje akis į dangų įsmeigę ramiai dienas leidžia dar ir šeši prūdai²: Ajerų, Markos, Girdymo, Laidaro, Baužatė. Vasaromis iš Ajerų prūdo raudavom ajerus ir valgydavom jų minkštus, gelsvus vidinius lapelius. Šis prūdas buvo švarus. Į jį nutiestas lėptālis³, kad mama galėtų pelenų šarme skalauti virintus drabužius. Ant kranto stovėjo priskolpts⁴. Lygus, baltas. Ant jo mama kultuve daužydavo skalbinius. Aplinkui – natūrali pieva. Joje augdavo įvairiausias, margiausias žiedais žydinčios žolės. Pleštekių⁵ gausumas ir margumas pralenkė ir žiedus. Visą dieną galėjai jas stebėti.

Atokiau nuo prūdo – senas beržynas su žaliais kadugių gojeliais. Jame prisirinkdavom grybų, daugiausiai gruzdų. Voliodamiesi pievoje buovėjuomuos⁶, valgėme virpuliukus – zuikio ašarėles, plaukuotojo kiškiagrikio žiedynus.

Markos prūdas – tai linmarka. Jame tėvas mirkydavo linus. Tas prūdas būdavo nešvarus ir skleisdavo savotišką kvapą. Tyvuliavo jis už alksnyno, toliau nuo namų, arčiau kelio. Alksnyne rinkdavom avietais, statėm savo „būstus“, ieškojom šarkos lizdų.

Gyvulių girdymo prūdas buvo pats didžiausias, tik negilus. Vasarą jis gerokai nusekdavo. Dideli plokšti akmenys vedė prie giliausios vietos. Čia nebuvo žolių, maurų⁷, tad vasaros vakarais,

pritūpę ant tų akmenų, plaudavom suskirdusias kojas, prisiskynę jaučio muilų su baltom putom ant jų stiebelių. Dabar žinau, kad tai šilkažiedė gaisrena. Putose gyvena cikadų lervos. Broliai turėjo pasidarę plaustą, atsistodavo ant jo ir su krepšiu gaudydavo žuvelės. Ant dugno gyveno daugybė siurbelių. Tėvai sakydavo, kad tai kumeldėlės, jos neįsisiurbia kaip dėlės. Bet vis tiek jų bijodavom. Kai pradėdavo žydėti maurai, nuo žiedelių vandens paviršius atrodydavo baltai gelsvas. Drėgnose pakrantėse augo švitriešis. Mus domino jo šaknys – dešrelės, o ir jo žiedai buvo gražūs, aukso geltonumo. Panašiai žydėdavo ir greta augusi šliaužiančioji šilingė. Ją dabar kaimynė augina savo darželyje. Palei šį prūdą į mūsų sodybą ėjo senais gluosniais apaugęs keliukas. Jie pirmieji pasitkdavo kiekvieną grįžtantį namo ar atvykstantį svečią. Mus, vaikus, viliodavo jų kiuraviduriai kamieniai, žalios ir didelės kepurės. Mamūnė⁸ aiškino, kad gluosnių stiebų drevėse peri laukinės pilės⁹. Gal taip ir buvo, jau nebežinau.

Laidaro prūdalis buvo prie pat tvarto. Visai negilus, nešvarus. Vidury – šulinio formos įdubimas, kad vasarą neišdžiūtų. Jame žiemos metu padarydavo eketę ir girdydavo arklius. Jie išeina iš arklidės, prunkščia iš džiaugsmo, žvengia, atsigėrę nebenori eiti atgal prie užiedžių¹⁰. Karvėms vandenį iš Laidaro prūdo nešdavo kibirais. Iš to prūdo ir daržus laistydavom. Tais laikais jokių žarnų, variklių nebuvo. Vandenį tempdavom kibirais.

Baužatė prūdalis buvo toliau nuo sodybos, prie keliuko į laukus. Gana gilus ir švarus. Jis buvo ant ribos tarp mūsų ir sosiedės¹¹ Gaučienės žemės. Vasarą ir ten gyvulius girdydavom. Mums, vaikams, buvo įdomus ne pats prūdas, o kaimynų pelkės už jo. Ten augo puplaiškiai. Labai kartūs. Mama liepdavo jų pririnkti – pirmas vaistas suskaudus pilvui. O jau ančių pavasariais – pilni karklynai! Koks džiaugsmas matyti visą antelės šeimyną, atkeliausią į mūsų prūdą. Mamytė, ieškodama maisto, nardo, tik uodegos galiukas matosi, plerpsi, saugodama savo vaikus nuo plėšrūnų.

Vyriausiasis brolis įsigudrino vogti ančių kiaušinius. Gaila būdavo girdėti pelkėje plerpiančias antis: pler, pler, pler. Rodos, verčia, radusios tuščią lizdą be kiaušinių. Kartais tų ančių kiaušinių padėdavo vištai perėti. Mama viščikus, ančiukus ne turguje pirkdavo, o pati perindavo. Patupdydavo perekšlę vištą ant kiaušinių senam krežie¹² be lanko ir užvoždavo rietio¹³. Kas antrą dieną paleisdavo ją, pagirdydavo, ir po dvidešimt vienos dienos pradėdavo cypsėti, prasikalldavo viščiuikai – geltoni, margi rutuliukai. Ančiukai truputį vėliau, žąsiukai – dar vėliau.

Į Baužatė prūdą iš mūsų pievų įtekėdavo upeliukas. Per jį buvo permestas storų lentų (blankų) teltalis¹⁴. Per jį tėvas į laukus važiuodavo arti, sėti, derliaus vežti. Vasarą tas tiltas būdavo toks švarus, lietaus nuplautas, lygus, kad net trobos grindys nebūdavo tokios švarios ir švelnios. Atsiguldavom ant jo aukštieiniški, svajodavom, debesėlius ganydavom. Įvairiausias figūras, padarus danguje matydavom. Žaidimus vaikystėje sugalvodavom patys. Šalia tilto, pievoje, iš žydinčių žolių pasakų rūmus, pilis statydavom. Subadai jas į žemę, sudarydamas kambarius, menes, sostus. Tam tiko aitrusis vėdrynas aukso spalvos žiedais, šarkos rūtai¹⁵, jaučio borbolā¹⁶, akišveitė, veronika, neužmirštuolės, pievinis katilėlis, kraujažolės. Pelkėse geltonai žydinčias purienas lukštais vadindavom. Nebėra pelkių, nebėra ir lukštų. Mes su sese su žolėlėmis žaisdavome. Drugelius gaudydavom visi – kartu su broliais. Pasidarom lapuotą alksnių šluotą, kad būtų kuo drugelius prie žemės prispausti ir kad jie nežūtų. Dar broliai iš skudučio, kurio aukštas

apvalus tuščiaaviduris stiebas, tryškynes darydavo, vandenį vienas ant kito purkšdavo.

Įdomiausia būdavo, kai tėvas, pjaudamas dalgiu šieną, samanosė rasdavo kamanių lizdą ir mums duodavo iš korių per šiaudelių pasiurbti medaus. Juosė perus – baltus vikšrus – matydavom, tokias storas kirmėlytes. Paskui tuos korius atgal į lizdo vietą sudėdavo. Neužmirštuolių namo parsinešdavom, pamerkdavom jų trumpus kotelius į spuotkielį¹⁷. Gražus vainikėlis susidarydavo lėkštelės pakraščiuose, nes žiedeliai statį atsistodavo. Burbulius į skleinicė¹⁸ merkdavom.

Na o šeštasis prūdas buvo prie pat namų, bet baisė negražė¹⁹ vadinos – Šikininka. Iš jo ištekėdavo upeliukas, o per jį būdavo permestas lentinis nūžninks²⁰ – būdelė su sėdyne. Jo niekada nevalydavo, nes pavasariniai vandenys viską išplaudavo į laukus. Tada gamta dar pati sugebėdavo apsvalyti. O mums užkabinti viens kitą toje būdelėje būdavo didelė pramoga. Kabliukas buvo ir viduje, ir išorėje. Ant šio prūdo žiemą čiuožinėdavom, kad net klumpės tarškėdavo. Apie klumpes vėliau, vaikeli.

Mano tėveliams priklausęs trisdešimt šešių hektarų ūkis turėjo daugybę pastatų. Gyvenamasis namas – troba. Ji buvo labai sena, su dviem galais. Vienas trobos galas klotas šiaudais, storai žaliom samanom apaugęs, kitas – epušės skėduoms²¹. Tik pusė virtuvės grįsta lentomis. Kita pusė, prie ugniakuro, – plūkto molio asla, kuri nelygi, duobėta, išmušinėta. Virtuvėje tilpo medinė lova su šiaudų sieninku²² ant lentų ir didžiulis valgomas stalas iš storų blankų. Jo kojos buvo sukryžiuotos, viršus nurantytas, išpjaustytas, nurakinėtas. Pastalčius²³ – kaip didelė dėžė. Jame laikydavo tos dienos douną²⁴, skirtą gausiai šeimynai. Kas yra cerata²⁵, nežinojom. Kėdalių²⁶ ar taburečių nebuvo, tik uslanā²⁷ iš trijų stalo pusių. Du virtuvės langai sudėlioti iš mažų rūtelių²⁸. Jų medinės pertvarėlės, rėmeliai nuo drėgmės, rasos kerpėm apaugę. Gardinų²⁹ neturėjo. Iš lauko pusės buvo medinės langinės, kurias per šalčius uždarydavo nakčiai. Tie langai įsiminė ilgam todėl, kad žiemos metu jie pasi- puošdavo baltais gėlių žiedais ir lapais.

Palei šoninį virtuvės langą stovėjo trumpas, pajuodęs, žemas, storas suoliukas, o ant jo – pieninė mašina. Kai mašinuodavo³⁰ pieną, pakišdavo skleinicė ten, kur išbėga beveik mėlynas, išmašinuotas³¹ pienas. Nepataikydavom. Mama su vinda³² tarkšt, ir nebėr skleinicės. Nebegausi pieno už bausmę.

Kertie³³ prie durų stovėjo lentyna, ant kurios sudėdavo kasdien naudojamus indus. Po lentyna – viedra³⁴, rėndelė³⁵, katėlā³⁶, poudā³⁷. Muolinis pečius³⁸ turėjo mūsų galvos lygyje nišą su bliekėniem³⁹ durelėm. Joje džiovindavom vilnones pirštines, žekės⁴⁰. Kartą, tėvams išvykus į turgų, įgrūdom į ją sesę, nes ji buvo smulkiausia. Vos beištraukė sugrįžę. O pakuroje katiną buvom uždegę. Čiut⁴¹ išsigelbėjo. Išdykę buvom, dukrele, kaip ir visi kiti vaikai. Ką darysi...

Užpečkis buvo labai siauras, tik kelis pagalius ten buvo galima padėti. Mūrāj⁴² kuožnā⁴³ vasarą reikėjo remontuoti, taisyti, nes apie blieką⁴⁴, kuri laikė čėgūnus⁴⁵, molis nutrūpėdavo. Ir tie rinkiai⁴⁶ į kelias dalis jau buvo sutrūkinėję. Pakeisti didesnį katilą ant ugnies į mažesnį – gana sudėtinga. Išėmus rinkius, kartais matėsi, kaip dega suodžiai. Žemaitiškai – sūdis deg⁴⁷.

Virtuvės sienos buvo plikos, aprūkiosios. Tiesiog tinkas matėsi, o kai kur ir rąstai su kiminiais tarpuose.

Gerasis galas iškljuotas laikraščiais. Jie pageltę, apiplyšę. Žie-

(Nukelta į 38 p.)

(Atkelta iš 37 p.)

mos vakarais tėvas stalo gale iš senų kontečkų⁴⁸ psalmes, giesmes giedodavo. Ta pageltusi knygelė, gal senelio maldaknygė, turėjo tokias keistas literas⁴⁹, žuodius⁵⁰, kad ir mes, jau mokykliniai vaikai, jų nesuprasdavom. Dažniausiai papa⁵¹ vydavo šniūrus⁵² su matarais⁵³ arba lopydavo savo drabužius: tumpines⁵⁴ pirštines, žekės⁵⁵, galapuškas kelnės⁵⁶, likusias nuo karo laikų, šalbierką⁵⁷, jeiką⁵⁸, šimtasiiūjį⁵⁹, taisydavo, remontuodavo, siūdavo seną bornuosą⁶⁰. Mama verpdavo vilnas, nes kuožnus dėdėlė⁶¹ laukdavo šiltų žekių. Verpdavo ir pasakodavo mums apie Genovaitę ir gražiąją Magellioną. Vilnonės kojines, ką tik nunertas, tėvas ant uslano suveldavo: karštas vanduo, ūkinis muilas, medinis paviršius ir valandėlė darbo. Suolas toje vietoje tiesiog baltas būdavo. Mama vis patikrindavo, ar užtenka velti: jei padauginsi, kojos nebeįkiši, tiek suvels. Vietoj lempos turėjom didelį, viršuje suplotą, patruoną⁶². Į jį įpila žibalo ir įdeda vilnonio audeklo knatą⁶³. O jau rūkdavo...

Dabar apie geruoję truobą⁶⁴ papasakosiu. Ana⁶⁵ buvo šviesesnė, turėjo tris langus iš stambesnių stiklų. Joje tilpo dvi tėvų lovos: viena stovėjo prie virtuvės sienos, kita – antrame kambario gale, prie durų į priemenę. Jos jau turėjo matrasus – medinius rėmus, kurių vidurys retokai išpintas šniūrās. Per ilgesnį laiką jie išsi-tempdavo. Kai atsiguldavai, tai lyg į duobę. Dviese gulėti tokioje lovoje būdavo kančia – spaudi viens kitą nenorėdamas. Bet sienin-kai taip pat būdavo šiaudais prikimšti. Prieš Velykų šventes juos pakeisdavo naujais. Senieji į pelus būdavo pavirtę. Šitame kambaryje buvo ir mudviejų su sese gelsvai rusva medinė lovelė. Ji turėjo aukštas gardeles, kad neiškristume. Vos tilpdavom joje. Pykdavomės, spardydavomės. Mama bardavo:

– Goliekėtau po kumpėma...

Tai reiškia, kad abi ant kairiojo arba abi ant dešiniojo šono gulėkit. Tada daugiau vietos bus.

Įsiminė viena įdomi patalynės dalis – ontrėistovė⁶⁶. Tai lovos ilgumo specialaus lininio audinio siauras gabalas ant medinio pagaliai. Audinio pakraštyje gražiai apnertas baltais lininiais siūlais.

Pagalys prispaudžiamas matrasu. Taip uždengiamas prie aslos esantis lovos šonas. Kartu tai būdavo ir savotiškas lovos papuošimas. Ontrėistovės turėjo tik tėvų lovos. Taip paklotas lovas mačiau Rumšiškėse.

Geruojie truobuo palei kiemo sieną stovėjo didelis paprastas stalas ir ilgas suolas su atkalte užstalėje. Kampe – šiepālis⁶⁷ su stalčiukais ir lentynėlėmis. Čia laikė dokumentus, seną albumėlį mediniais viršeliais, mamos išeigines koskelės⁶⁸, sages, šukas, geresnius stuotkus⁶⁹: sukriučė⁷⁰, svėistėnė⁷¹, užbuonelį⁷², stiklielį⁷³. Lyg per mėglas⁷⁴ prisimenu, kad ir testamentą⁷⁵ tamė⁷⁶ šiepālie mačiau. Herbas per visą lapą išspaustas. Sulankstytas, o sulankstymo vietos suplyšusios. Galvojom tada, kad jokios reikšmės jis nebeturi. Dar senų obligacijų buvo į jį įdėta. Ant spintelės pastatytas zelkuorius⁷⁷. Sienų abiecė⁷⁸ pageltonavę, apiplyšę. Langai turėjo tik dienines apirānkas. Ant galinės sienos kabojo šventųjų abruozdā⁷⁹, o ties mamos lova – prie kryžiaus klūpančios Marijos Magdalenos paveikslas. Mamūnė yra sakiusi, kad Marija Magdalena buvo paleistuvė. Niekaip nesupratau, kaip, turėdama tokią praeitį, ji gali būti šventoji. Prie mamos lovos galo, ant sienos, tiksėjo aukštas ziegorios⁸⁰ su dideliais, sunkiais pasvarais ir švytuokle. Kas valandą mušdavo bim-bam, bim-bam. Rodyklių lenta viršuje buvo puošta gražiais piešiniais, spalvotais žiedais, ornamentais. Kodėl mes jo neišsaugojom? Nesupratom tada, kas brangu, gražu... Kai griovė namą, daug gero pražuvo amžiams.

Dar užmiršau tau pasakyti apie krapilą⁸¹, kurią visada laikėm spintelės apačioj. Dilbio ilgio, balto medinio kotelio gale gelsvų, nuo laiko garbanotų, vienodo ilgio drožlelių kuokštas. Pirmąjį Velykų rytą tėvas giedodamas apeidavo visas patalpas ir pakrapidavo⁸² šventu vandeniu. Šalia to gražaus laikrodžio, ant grindų, stovėjo boužė⁸³, kurią sudarė medinis kotas su metaliniais taškiukais vietoje skalės. Koto gale – sunkus bumbulas. Sverdavo vilnas, šukuotas linų grįžtes, sviestą, lašinius. Ant kabliuko, viršutiniame koto gale, pakabindavo daiktą, o virvele laikydavo kotą taip, kad būtų lįgsvara⁸⁴. Pasverdavo iki penkių kilogramų. Kambarinių gėlių geruojoj troboj nebuvo. Tikriausiai jos būtų nušalusios per žiemą. Ma-

Danutės Mukienės nuotrauka

mūnė ant savo palangės augino balsėnkas⁸⁵ – tokias stačias gėles, minkštais, lyg permatomais, stiebais su rausvais žiedais viršūnėje. Naujajame name mama prisiaugino daugybę karklelių⁸⁶.

Įėjimas į namą buvo iš abiejų pusių. Iš kiemo pusės – geroji priemenė, per vidurį – kaminas, už jo – prastoji⁸⁷ priemenė, o jos durys į lauką buvo iš dviejų dalių: galėjai atidaryti atskirai viršutinę jų dalį, atskirai – apatinę. Kodėl taip buvo padaryta, iki šiol nesuprantu.

Geroji priemenė, kaip ir geroji troba, buvo grįsta lentomis. Joje stovėjo didelis šieps⁸⁸, skirtas stambiems indams, maisto produktams sudėti. Šalia – drobinas⁸⁹, skirtos ant aukšto palipti. Kamino ir prastosios priemenės asla plūkta, nelygi, kamine – net banguota. Viename jo kampe įmūrytas buosos⁹⁰ – metalinė bačka⁹¹ kiaulių jovalui virti. Trečdalis jos nupjauta. Ciels⁹² būtų per didelis, dugno nepasiektum kriošdams⁹³. Apačioje – bačkos pakura. Sunkiausias darbas – sugrūsti išvirusias bulves, burokus, sėtinius su miltais. Šalia boso – vieta kurui. Prieš lietuų mama sakydavo:

– Vākā, bus liťaus, prėneškėt vėrbū⁹⁴!

Tie virbai ant gryo lauko, ne po pastoge, būdavo. Sušlaps per lietu, nedegs.

Kitoje kamino pusėje – vieta atvirai ugniai kurti. Galėjom ant didelio kabljo apvaliadugnį milžinišką katilą pakabinti. Jame virdavo kraujinius vėdarus ar pelenų šarme virindavo skalbinius. Nustūmęs kablį, padėdi metalinį trikojį ir gali kaisti puodą, dėti keptuvę: virk pietus, kepk mėsą. Dažniausiai kepdavo lašinius. Jokių dujinių, elektrinių plytelių, vasaros virtuvių nebuvo. O kurti ugnį vasarą virtuvėje per šilta.

Šalia ugniakuro – vieta kiauliniams kibirams, katilams, katilėliams. Kamino viršuje, aukštai – medinės skersinės kartys. Ant jų geležiniais kabliais kabindavo mėsą rūkyti: lašinius, dešras, kumpius. Tam parnešdavom žiuogspėrū⁹⁵, kadugij.

Kur laikydavo užtriną, nažėnau⁹⁶. Užtrinas – kiaulės riebalai, taukinė – gana storas sluoksnis, nuimtas nuo žarnų, pasūdytas, prieškoniais pabarstytas, suvyniotas, kietai susuktas, užsiūtas. Naudodavo jį per visus metus kaip putros⁹⁷ užkulį⁹⁸. Smelčių⁹⁹ tepėm ant duonos ir labai skaniai valgėm. Sviestą parduodavo.

Prastojoj priemenėj, palei kamino sieną, ant žemės, gulėjo keurbriaunis, nuo laiko ir drėgmės pajudėjęs, rąstas. Čia stovėjo skardiniai viedrā so čistu¹⁰⁰ ondėnio¹⁰¹. Kampe – senos gimos grūdams malti. Nebenaudojamos. Po kiek laiko iš jų tik girnapusė liko. Apie girtas mėtėsi seni krežė, viedrā, nuplyšusios naginės, klumpės. Kitame kampe, prie dvidalių durų, sumesti namų ūkyje reikalingi įnagai: šiupelė, luopėta¹⁰², kirvis, naštė¹⁰³ viedrams ar krežėms nešti, kabė¹⁰⁴ bulvėms kasti. Mamūnė bulves kasdavo su mėntė¹⁰⁵.

Iš prastosios priemenės buvo durys į prišininė¹⁰⁶. Joje žiemą laikydavo bulves, burokus, sėtinius, morkas, burokėlius, raugintus kopūstus, vagurklų¹⁰⁷ bačkas. Čia buvo išmūrytas didžiulis duonkepis pečius. Duonos joje iškepavo keliuoms nedieliuoms¹⁰⁸. Anga pakurai – arkos formos. Viršus – gaubto formos. Padas grįstas plytom, nelygus, ištrupėjęs. Tarp bulvių ir krosnies paliktas tarpas, kad jos nešiltų, nesuvystų. Malkas duonai kepti ruošdavo atskirai. Stambias skilas (ne šakalius) sudėdavo pastogėje. Iškūrenus krosnį, anglis į šonus išstumdydavo ilgu žarstekliu. Žalių eglišakių pašloustė¹⁰⁹ ant ilgo koto pašluodavo padą ir ant lėžės¹¹⁰ liuob pašautė¹¹¹ j pečių kepalus. Šventėms kepalus formuodavo ant klevo ar ajerų lapų. Kai kepdavo duoną kasdieniam maistui, ližė pabarstydavo stambiais miltais. Prieš pašaudama kepalą į krosnį, mama

Mosėdyje, Respublikiniame Vaclovo Into akmenų muziejuje. Danutės Mukienės nuotrauka

šlapiu stačiu delnu ant jo įspausdavo kryžiaus ženklą. Angą uždarydavo skarda. Kartais kepalą apačioje rasdavai įsmegusią juodą anglį ar plytos gabalėlį. Labiausiai laukdavom „varnelės“ – mažo kepaliku, kurį mama suformuodavo, išgramdžiusi duonkubilį. Mes duoną maišydavom medinėje geldoje – minkituvie, kurios galuose būdavo rankenos. Pyragui maišyti turėjom naujesnę ir trumpesnę geldą. Pyragą kepdavo ne ant krosnies pado, o ant bliekuos¹¹². Kai miltus taupydavo, j duonos minklę dėdavo virtų grūstų bulvių. Tokia duona būdavo susmegusi. Raugo duonai užmaišyti visada turėdavom savo. Blogai, negražu, jei reikia eiti pas kaimynus jo skolintis. Po suodą trasiuotė¹¹³ mūsų neleisdavo – nebuvo tokios mados. Žaiskit savo kieme...

Prišininė turėjo tik vieną suskilinėjusį langą. Lauko siena buvo išpuvusi. Žiemą per speigus ten būdavo šalta, todėl bulvės, daržovės galėjo peršalti. Kad patalpoje būtų šilčiau, mes, vaikai, turėjom asloj kūrenti ugnį. Žiemos vakarais tamsu, elektros nėra, žibalo nedeginsi veltui, tai nuobodav sėdėti prie lauželio. Ugnies vienos patalpoje nepaliksi. Prisigalvodavom visokių žaidimų: štekom mėslės¹¹⁴, grajjuom¹¹⁵ kortom, žarijose bulves kepdavom. Visur viskas aprūkdavo dūmais. Patys paišini kaip velniukai tapdavom. Bet

(Nukelta į 40 p.)

Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 39 p.)

mums buvo gerai, nesiskundėm, baikas¹¹⁶ krėtėm... Tiesa, tavo broliai to namo nematė, nevaikščiojo po jį. Todėl norėčiau, kad ir jie pasiklausytų, kur aš gimiau ir užaugau.

Iš gerosios priemenės buvo durys į longėnė. Taip vadinom kambarį, kuriame gyveno mūsų mamos mama – mamūnė. Ji turėjo įdomų pečių. Jo apačioje žiemą vištas laikydavo. Vištidėje šalta, tai jei ten vištas laikysi, jos nedės kiaušinių. Už longėnės – dar vienas siauras kambarys. Tai alkierius, mamūnės sandėlis arba kamara. O už prišininės, iš lauko pusės, – durys į kitą kamara. Ūkyje visokių patalpų reikėjo: linams šukuoti, kailiams, vilnoms apdirbti, šniūrams laikyti, vyti. Prastoji¹¹⁷ namo pusė lauke vadinosi uždurālis. Ten augo tėvo taboka, daržovės, o pastogėje buvo sukrauti šakalė¹¹⁸. Prie kiemo durų gulėjo didoki plokšti akmenys. Palei langus, koks metras nuo pamato, į abu šonus buvo išdėta akmenukai. Jie buvo įspausti į žvyruotą žemę. Rytiniame namo gale – darželis, kuris rėmėsi į alyvų krūmą prie daržo. Po tuo krūmu – seno medinio šulinio rentinys, o toliau – nebenaudojama svirtis. Kiemo pusėje darželis užsibaigė jazminų krūmu. Darželis būdavo aptvertas medine parkanų¹¹⁹ tvora. Patvory augo žieminiai geltoni jurginai, mėlyni bateliai¹²⁰. Arčiau – bijūnų eilė ir keletas panavėjų. Jų žiedai tuščiaiduriai, kaip ramunės, tik dideli ir rausvi. Jų lapų karpytumas skyrėsi nuo bijūnų. Tokių gėlių aš dabar nebematau. Retai šiais laikais pamatysi ir sinavadų. Jos pas mus augdavo padaržėje.

Prie alyvų krūmo buvo medinėmis lentomis įrėminta didelė plati lysvė. Joje mama anksti pavasarį sėdavo kopūstų sėklas, nes daržas tuo laiku dar nebūdavo išvogtas. Pridengdavo eglisakėm. Mama sau kopūstų daigų prisiaugindavo ir kaimynėms duodavo. Nebuvo įpročio lėkti į turgų to, ką pats gali pasidaryti, užsiauginti.

Darželio viduryje – keturkampė, akmenukais apdėta lysvė, rūtų prisodinta. Jos žydėdavo žalsvai gelsvais žiedais, paskui dėžutėse barškėdavo jų sėklos. Šalia jazminų – dar kelios apvalios luovelės¹²¹ su vasarinėm gėlėm: nasturtos, astros, levukai, našlaitės. Palei namo sieną augdavo daugiametės piliarozės. Patakėm – dobilėliai, moteriuškos baltais graiželiais. Kiemo pusėje, patvoryje, žaliavo diemedžių eilė, žydėjo lėpsnas¹²².

Kitas didelis sodybos pastatas – klėtis. Iš naujų rąstų, ant akmenų pamatų. Per patį pastato vidurį, nuo vienos lauko sienos iki kitos, – didžiulė ir švari patalpa. Tai špikierios¹²³. Jis skirtas ūkininko dukrai miegoti, vasarą gyventi. Kiek prisimenu, jame tvarkėsi netekėjusi mamos sesuo Janė – strajaus pipka¹²⁴. Ten buvo sudėtas

tėvo atsivežtas kraitis. Pirmiausia – tai graži drabužių spinta su tekintais bumbulais. Ji buvo tamsi. Apačioje turėjo stalčius. Buvo ir gražus, tamsus stolas, apdengtas balta nerta skuotertė¹²⁵. Jo apdaila buvo tokia pat, kaip ir spintos. Stovėjo ir kelios išgražintos krasės¹²⁶. Viena iš jų labai skyrėsi nuo kitų: sėdimoji vieta buvo ne medinė, ne išdažyta raštais, o tankiai tankiai išpinta kažkuo gelsvu. Kas tai per medžiaga buvo, nežinau. Plastmasės tais laikais dar nenaudodavo. Špikieriu stovėjo pačios Janės lova, tėvo ar mamos, nežinau, kraičio skrynja, kurią po mamos mirties mano sesuo pasiėmė.

Ūkis buvo paveldėtas iš mamos tėvų, todėl tėvas ne tik kraitį atsivežė, bet ir dalis¹²⁷ turėjo išmokėti dviems mamos seserims ir broliui – bekojui siuvėjui. Du kiti mamos broliai į Ameriką, teisingiau, į Kanadą buvo išvykę. Jiems dalių mokėti nebereikėjo. Bet reikėjo išlaikyti senus tėvus – ordinaliją¹²⁸ duoti.

Ar tau įdomu, vaikeli, kaip mamos brolis Jeronimas invalidu tapo? Per žaidimus, per išdykavimus, dukrele. Turėjo trys broliai tikrus mažus ratelius, galėjo pupas, morkas, kopūstus iš daržo parsivežti. Vežė iš sodo pilnus maišus obuolių. Erzino mažylį, nepavežė jo. Pervažiavo netyčia jam kojėlę. Lūžo kaulas ar ne, neaišku. Pirmas gydymo būdas tais laikais – įkasti į žemę. Nežinojo juk, lūžo koja ar ne. Apdėjo moliu. Kai jau sugadino koją, tada į daktarus kreipėsi. Net į Rusiją vežė. Amputuoti gavo. Ir liko jaunas visam amžiui su kriukiū¹²⁹. Bet gražus ir smarkus dėdė buvo. Anot mamos, visus šokius galėjo išgauti. Šešių vaikų susilaukė. Išsiskyrė. Tik gyvenimą negerai baigė – pasikorė.

Grįžkim prie klėties. Šiame gale, arčiau gyvenamojo namo, – tamsi kamara mėsai arba mėskamarė. Stovėjo ten didelė trinka ir kirvis mėsai kapoti. Aišku, ir didelis paplokščias kubilas – mėskubiliis¹³⁰. Priešais kamara – atvira patalpa pakinktams: atvarslā¹³¹, pontė¹³², šlejė¹³³, balnos¹³⁴, skombals¹³⁵, gūnė¹³⁶, pridongtis¹³⁷ – šiltas apklotas ir šliedelės¹³⁸, išseiginis vuotegės¹³⁹. Čia pat stovėjo mediniai grūdų saikai: garčios ir puspūrė.

Čemalų¹⁴⁰ nebuvo. Į maišą pylė dvi puspūres. Ūkininką vertindavo ne pagal tai, kiek tonų grūdų prikūlė rudenį, o kiek pūrų, nes arkliais žemelę dirbo.

Kartu su grūdų saikais gulėjo sietovė¹⁴¹ – pinta, kad lengvesnė būtų. Toliau per visą pastatą išdėstytos mėigas¹⁴². Pertvaros skyrė rugius, kviečius, miežius, avižas, žimius, sėmenis¹⁴³. Grūdus švariai pašluodavo žąsies sparnu. Tvarkinga, sausa. Šalia aruodų stovėjo didelis milvelis¹⁴⁴ buosos. O jau ant aukšto palipus visokių mondribių¹⁴⁵ galėjai rasti: spragilā¹⁴⁶, bertovės¹⁴⁷, lėikuotės¹⁴⁸, linų mintuvā, brauktovės, šokutės, pinti taronkė vištoms į turgų vežti, nes turėjo varstomą dangtį, kretilā¹⁴⁹ gyvulių pašarui nešti. Pastogėje žiemodavo šikšnosparniai. Tėvas neleido jų liesti, budinti. Kažkokie juodi padarėliai kabojo žemyn galvomis. Vasaros vakarais juos skraidančius matėm. Dabar žinau, kad tai vieninteliai žinduoliai, kurie skraido. Jų priekinės galūnės – odiniai sparnai, kūnas plaukuotas. Mūsų šalyje minta vabzdžiais. Jie – ne vampyrai.

Ant trobos aukšto taip pat buvo visokių įdomių senovinių rakanų: dėžė su sparnais viduje sviestui sukti¹⁵⁰, medinė dėželė be viršaus ir dugno sviestui į gabalus formuoti, aguonų, kanapių grūstovės¹⁵¹, lėktarnas¹⁵², rauktėnālė – aklini mediniai lauknešėliai su mažais atidaromais dangteliais skystam maistui į laukus darbininkams nešti, audimo staklių skėitā, mestovā, šaudiklės, rėistovā, nyfīs, vyturā šniūrāms vyti, kalvaratā¹⁵³, – mamos naujesnis, mamūnės senesnis, vytovā, lonktīs, kočielis¹⁵⁴, brūklīs, kultuvės. Vy-

tuvai reikalingi iš gijos siūlus į kamuolį suvyti, lanktys – iš kamuolio ritės giją padaryti. Ant trobos aukšto spaliuose vuobolus¹⁵⁵ laikėm.

Dar noriu tau papasakoti, kaip mama sviestą sukdamo¹⁵⁶. Svėista sokėms mažiesiems buvo pramoga. Smetuona¹⁵⁷ dalimis pildavo į medinę dėžę su dangčiu, didesniems leisdavo su vinda pasukti sparnus, pabaigus mažiesiems duodavo juos nulaižyti. Ant švarios lentelės dėdavo formelę, kurią su šaukštu prigrūdavo, prispaudydavo sviesto, kad neliktų tarpelių, o su kita lentele ar peiliu nubraukdavo, nulygindavo viršų. Tada formelę nukeldavo. Sviestą nuo lentelės išversdavo ant sviestinio popieriaus, suvyniodavo ir padėdavo nakčiai šaltai. Ant rytojaus visus puskilogramius į turgų veždavo. Prie rusų, kai reikėjo tam tikrą kiekį valdžiai atiduoti, tai galbala, didelį gumulą, nunešdavam į gretimo kaimo priėmimo punktą ir gaudavam kvitą. Tik ne pinigais.

Taigi, apie klėtį. Už špikeriaus buvo mergės kamara, tarnaitės kambarys ūkio darbams. Mama, būdama jauna, ten miegodavo. Sakėsi, kad jai čia Švenčiausia Mergelė Marija apsireiškė, ant sienos per miegus pasirodė. Norėjo apkabinti kojas, bet ji dingo. Liepė kas vakarą kalbėti Šv. Bernardo maldelę – tai neprazūs gyvenime. Išmoko jį tą maldą, kas vakarą kalbėjo ją ir neprazūvo, nors daug kentėti turėjo. Ir aš ją neseniai išmokau.

Palei visą klėtį iš kiemo pusės ant akmenų buvo aukštas prieklėtis – medinis, platus. Prie kiekvienų durų padarytas didelių plokščių akmenų lėjimas. Pačiame klėties gale buvo vaiko kamara. Vaikį samdė ūkio darbams. Kartais ir samdytas piemu ten miegodavo. Kai aš prisimenu mergės kamara, jos duris, tai, rodos, matau Veronikos klėtėlę, baisiai ištepiotą. Paradinės namo durys ir špikeriaus durys buvo dvigubos, ornamentų lentelės iš abiejų pusių sukaltos. Slenkstis į namus per daugelį kartų buvo tiek numintas, kad, uždarius duris, didelė plati skylė apačioje matėsi. Jeigu tas slenkstis tebebūtų, aš atsiklaupusi jį pabučiuočiau. Paglostyčiau ir tą didelį gražų plokščią akmenį kiemo vidury. Jis vos iš žemės buvo išlindęs. Aplink jį tankiai žėlė neaukštos gelsvai žalsvas galvelės iškėlusios bobramunės¹⁵⁸. Toliau driekėsi takažolės. Liudesio valandėlėm sutūpdavam ant to akmens. „Nesugrąžinsi to, kas jau praėjo“, – dainuoja dabar Vytautas Šiškauskas per televiziją. Valsitybė neišsaugojo istorinių laiptų prie Aušros Vartų, o čia tik žemės dulke buvo pustoma vėjo. Antanas Miškinis rašė:

Praradęs viską aš turtingas liksiu,

Kol savo tėviškę turiu.

Aš ją praradau. Ir, nors visko dabar turiu, esu neturtinga. Siela niekada nepatirs to džiaugsmo, tos palaimos, kurią gali patirti tėvų namuose.

Grįžkim, vaikeli, prie mūsų durų. Jose visose nebuvo jokių rątenų, jotrinių¹⁵⁹ – buvo klebetė. Jei kas mėgindavo atidaryti, sakydavom, kad kažkas duris klebetiuo¹⁶⁰. O kiemas švarus. Rudenį nugrėbdavam lapus. Pavasarį, nusausėjęs žemei, nušluodavam šiukšles: šiaudgalius, senus likusius lapus, medgalius, virbelius.

Kitas didelis pastatas buvo rejės¹⁶¹, dabar vadinamos kluonu. Jis buvo L raidės formos, tik abu galai vienodo ilgio. Tai vinkelis. Pagrindinėje jo dalyje sudėdavo, sukraudavo iš laukų suvežtus javus. Grindinys buvo labai kietas, suplūktas, lygus, pritaikytas spragilais kultti. Aš mačiau jais kulant tik žirnius. Dirbant svarbu buvo sutarti, kad spragilai nesusipintų. Mama vieną kūlimo dainelę išmokė:

Pats su pačia, duktė trečia.

Senis, senė ir piemenė.

Mačiau, kaip atsirado arkinės kuliarnosios, vėliau – motorinės. Mašinuorė¹⁶² valgydavo atskirai nuo talkininkų. Buvo gerbiami. Jaujos vidury – didelė douba. Tai linų džiovykla. Pasieniais – lyg lentynos linams sudėti. Kūrendavo pečių, bet kamino nebuvo. Tamsi prirūkusi patalpa. Tėvas baidydavo mus, neva čia gyvena biesatė¹⁶³. Iš abiejų doubas šonų buvo siauros peludės – čia, iškūlus, išvėčius arba išarpavus grūdus, pelus pašarui supildavo. Kitame jaujos gale – patalpa šiaudams. Čia dažnai dūkdavam, nuo balkio šokinėdavam. Čia stovėjo arpas ir trejeris grūdams valyti.

Tarp namo, klėties, jaujos bei kūtės¹⁶⁴, šioje didelėje erdvėje, buvo žardėina. Joje stovėjo žardai – pastatas su stogu, bet be sienų. Jis buvo skirtas ratams, rogėms, šliedelėms¹⁶⁵ laikyti, gardiems¹⁶⁶, dumpekliams¹⁶⁷ sudėti, statybinei medžiagai sukrauti. Čia per žiemą laikydavo žemės ūkio padargus: plūgą, strapakus¹⁶⁸, akėčias, rulį¹⁶⁹. Džiovindavo nurautas kanapes, pupas. Sausai laikė šėinvežė kartį¹⁷⁰, pavalkus¹⁷¹, kamontus¹⁷². Apie pavalkus yra gera mįslė: „Nuėk į pašvilpinę ē parnešk kiaurinė. Kas tas t?“¹⁷³. Kas ta pašvilpynė? Ir kaip tu parneši kiaurymę? Pykdavam ant mamos.

Liko papasakoti tau apie kūtė. Ji irgi su vinkelio. Centre – daržinė šienui. Vienam gale arklėninks¹⁷⁴, už jų avėninks¹⁷⁵, iš galo kiaulininks¹⁷⁶. Kitam gale karvidė, už jos dar viena kiaulidė paršavedėms, o iš galo gelžū¹⁷⁷ kamara arba meistamė. Čia stovėjo vars-

(Nukelta į 42 p.)

Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 41 p.)

tuots¹⁷⁸, buvo prikrauta visokių nuociū¹⁷⁹: dūlys bitėms, ablė¹⁸⁰, kaltā, groužtā, kūjātē¹⁸¹, kėrvė, kūjė, tekiels¹⁸², puksielis¹⁸³ ir dvėtraukė pjūklā, akietvėrbalė, strapaku¹⁸⁴ nagā, patkavas¹⁸⁵, oknuolė¹⁸⁶, gripā¹⁸⁷, apsūgas¹⁸⁸, godės¹⁸⁹, vuogas¹⁹⁰, striunga¹⁹¹, muoterkas¹⁹², pielīčės¹⁹³, spouslā¹⁹⁴ kamams¹⁹⁵, lėnciūgā¹⁹⁶, štėmpelė¹⁹⁷, brėzgelā¹⁹⁸, liūdė¹⁹⁹, tekiniū²⁰⁰ stebolės²⁰¹, jū stipinai mediniai, gelžėnė ratlonkė, bačkū šolā²⁰², metalinės buobelės²⁰³ dalgiams tinti. Jeigu norėdavom pasakyti, kad kitam trūksta proto, sakydavom, kad anam „vėina šola trūkst“. Buobelę įstatydavo į vyriško riešo storumo medžio stiebo nuopjovą ir vadindavo tintuvais. Tėvas trumpą nuopjovą darydavo, tynė atsėdėdęs ant žemės. Kaimynas darydavo ilgą, stačias dalgį tynė. Va tēp²⁰⁴, vaikeli, niekas nebemoka mūsų kaime dabar dalgio ištinti. Einu jį nešina į pamiškę pas vieną ūkininką. Tas moka, bet tintuvų nebeturi. Retai kas benaudoja dalgį; žoliapjovės, šienapjovės... Meistarnie²⁰⁵ būdavo sudėti nebaigti arba remontuojami dirbiniai: grėbliakočiai, grėblių galvos, dėželė su būsimaiais grėbliadanciais. Dabar naudojami plastmasiniai grėbliai, bet ir jų nebereikia. Kertie sustatyti kirvių, lopetų²⁰⁶, šakių, dalgių kotai, žombis²⁰⁷ ir slastā sūriui spausti, žaliava krežems pinti – pliešas.

Vištidė buvo vakarinio namo galo kaip priestatas. Lentinė, perpučiama. Kaip tos vištos nenušaldavo žiemą? Mamūnė šalia turėjo savo atskirą vištidę. Mūsų vištidės gale stovėjo aukšti lentų gurbai²⁰⁸ kiaušiniams dėti. Kiaušiniai mėgdavom visi, kas tik pirmėnis. Višta dar tupi, o mes jau tykom kiaušinio. Bet jos slapukės buvo, lizdą su daugybe kiaušinių rasdavom žolėse, ant šieno, po klėtimi. Būdavo ir viščiukų slapta išperi, parsiveda pulkelį.

Kokia sodyba, dukrele, koks kiemas be medžių? Tai man brangiausia, ką prisimenu iš vaikystės. Pasakoju tau viską todėl, kad nebėgaliu sulaikyti savyje to, ką jaučiu. Savo knygas jau tris kartus perskaičiau, senų žurnalų maišą peržiūrėjau, sprendžiu kryžiažodžius, sudokus, raidokus. Mezgu. Tuos pačius sudokus ir raidokus kelis kartus sprendžiau, nes to paties laikraščio keli egzemplioriai buvo. Rašau haiku. Pavyzdžiui:

Žalias gegužis.
Tavo sodai baltieji
Ir pienė gelsva.

Akmenys mano...
Sunkus kelias namolei.
Jau saulės nebėr.

Sūnus negrįžo.
Laikas bėga taip lėtai,
Lauksiu ir lauksiu.

Tavo saugumo
Meldžiu Dievą labiausiai;
Tiktai saugumo!

Ant stiklo lašai,
Rudenio lietūs šalti –
Ašara mano...

Gelsvas namelis,
Saldus gyvenimėlis:
Bitelių šeima.

Čia, kur dabar gyvenu, nėra jokios mokyklos, pašto, parduotuvės, vaikų darželio, bibliotekos, kultūros namų, ambulatorijos, bažnyčios. Nieko nėra. Net kaimo bendruomenės. Kartais ištisom savaitėm su žmogum nepasikalbu. Negi bėgsi pas kaimynus be reikalo? Iš abiejų pusių gyvena jaunos šeimos. O kam reikalingas senas žmogus? Kas su juo kalbės? Baisiausia, kai susergi. Niekas pečiaus²⁰⁹ nepakurs, karštos arbatos į lovą neatneš, valgyt nepadarys, šuns nepašers. Visą naktį vartaisi lovoje nuo vieno šono ant kito, šnarpšti, dejuoji. Niekas tavęs neišgirs, niekam nepasakysi, kas skauda. Niekas neateina ant ruodas²¹⁰. Tiesa, kartą per savaitę atvažiuoja autoparduotuvė – duonos, cukraus, druskos, degtųjų, makaronų, kruopų, miltų, aliejaus gali nusipirkti. Pavėluosi – savaitę be duonos liksi. Pripratau, dėl to nepergyvenu. Svarbu, vaikeli, kad tik sveikatos būtų... Blogiau, kai per viduržiemio šalčius krosnis sugenda, užšąla vanduo vamzdžiuose. Keturios klivijos, amarilis ir kvapusi papėdžialapis, nenujausdami pražūties, sklėdžia žiedus. Niekai...

Grįžkim prie mano vaikystės medžių, brangioji.

Arčiausiai namo augo sena liepa. Tikriausiai visoje Lietuvoje kitos tokios nebuvo. Milžiniškos šakos gaubė trobos stogą. Liepos kamienė nuo pat žemės ėjo kokių trijų ar keturių metrų aukščio drevė. Žodžiu, liepa kiauru viduriu, tuščiu kamienu. Tiek išpuvęs vidus, kad, rodos, tik žievė likusi. Bijojom, kad ant namo vėjas neužverstų. Bet laikė ją storos, vyriško žasto storumo, gyslos, einančios nuo apačios į viršūnę – maistu ir vandeniui ji vis dar apsirūpindavo. Tų gyslų buvo kelios, susipynusios, plona odele ap-

Danutės Mukienės nuotrauka

dengtos. Tėvas jų neleido pažeisti. Mes, vaikai, po du tris galėdavom į liepos vidų sulįsti. Tai būdavo mėgstamiausia žaidimų, slėpynių vieta. O kaip ta liepa žydėdavo! Koks bičių užimas liepos mėnesį!.. Sekmadieniais po ja visa šeima melsdavosi, giesmes giedodavo, pietaudavo. Kartą vyriausias brolis, kai tėvas giedojo, parbėgo iš jaujos ir pasakė, kad peludėje margas veršis yra. Iš kur jis ten gali būti? Gyvuliai visi laukuose. Vaidenasi ar apsireiškimas koks? Peludėje veršis... Net tėvai susirūpino. Mes, vaikai, ten eiti bijojom. Kai tėvas nuėjo, rado ant šakių užmestą šiaudams ir pelams nešti skirtą drobulę...

Liepos gyvena 400–600 metų. Reiškia, ji ir baudžiavą, marą matė. Savo storumu bei aukščiu liepai prilygo tik šalia, už kelių metrų, arčiau klėties, auganti vinkšna. Jos storos šaknys žemės paviršiuje prasidėdavo – medis lyg įsikibęs nagais į ją laikėsi. Tarp jų – didžiuliai tarpai. Juose taip pat pasislėpti galėdavom. Pavasariais vinkšna mus stebindavo daugybe rudos spalvos žiedų. Vėliau iš jų tik žalios plokštelės likdavo. Per Motinos dieną, važiuodama lankyti tėvų kapų, kartą užsukau į buvusią tėvų sodybą ir vieną vinkšnelę, jau sulapojusią, atsargiai išsiroviau – išsikasiau kartu su dideliu žemės gabalu, apsupau skuduru ir parsivežiau. Šiandien ji gražiausiai auga mano kieme. Brolis sakė, kad tai itin tvirtas medis – esą iš vinkšnos medienos šautuvų buožes daro.

Prie klėties ir tvarto augo didžiuliai klevai. Dar viena didelė liepa buvo šalia viduriniojo sodo. Jos aukštoje drevėje gyveno bitės. Drąsesnieji suaugę vyrai kopėčiom pasiekdavo jas, kurių su medum išsiimdavo. Tos liepos viršūnėje buvo gandrų lizdas. Pavasarį laukdavom parskrendant gandrų. Pavasarinis jų kalenimas, varlių kurkimas, paukščių čiulbėjimas buvo mūsų muzika – gamtos muzika. Gerai pažinojom giesmininkų balsus. Žalioji meleta erzindavo: lis-lis-lis. Labiausiai patikdavo lakštingalos giesmelė, kurios atkartoti neįmanoma. Pamačius pirmą parlėkusi gandrą, reikėdavo verstis kūliu per galvą. Kodėl? Nežinau. Jei skrendant jį pamatai, iškels į aukštesnę klasę, jeigu stovint – liksi antrus metus kurso kartoti. Vidurvasary žiūrėdavom, ar neišmes gandriuko iš lizdo – ar neišpranašaus blogų metų.

Už tvarto, palei sukrautus akmenis, augo didelių beržų eilė. Šalia keliuko į laukus lapojo, šlamėjo jaunos drebulės. Tarp Petro raktų²¹¹, karklavijų, snapučių rinkdavom raudonikius. Už mamūnės daržo, krūmalie, augo tokie smirdantys grybai. Juos vadindavo žemės taukais. Į ranką tų drebučių nesinorėdavo imti. Senieji žmonės sakydavo, kad tai geri vaistai.

Sodai tėvų ūkyje buvo net trys. Seniausias – mamūnės. Vidurinysis – didžiausias, subrendęs. Jame – šešios eilės obelų: po aštuonias kiekvienoj eilėj. Ir naujasis, kurį sodino tėvai ir mažasis brolis jau po melioracijos mums priklausančiuose šešiasdešimtyje arų. Kolūkiečiams nieks daugiau žemės nedavė, jeigu ir sodą nori sodinti. Visi trys sodai susisiekdavo vienas su kitu. Mamūnės suodnė²¹² nedaug vaismedžių bebuvu. Raudonpusė saldinė obelis pagal savo amžių, dydį bei grožį turėjo būti įtraukta į gyvųjų paminklų sąrašą. Nuo pat žemės šakota, apsamanojusi. O jau obuolių priberdavo! Rudenį – kalnais. Jie laikydavosi sveiki iki pat Šv. Velykų. Vienas malonumas buvo po ją laiptoti. Šalia jos augo milžiniškas dūlis griūšas²¹³. Vaisiai prinokdavo vėlai, per bulviakasį, bet užtat dideli, geltoni, minkšti, saldūs. Pakraščiais bujojo²¹⁴ daugybė aštriai besibadančių mėlynųjų slyvų, šakojosi senos trešnės, augo agrastai, serbentai, avietės. Dėl išsikerojusių didžiulių piktžolių sodas buvo vos išbrendamas. Čia augo kėbė²¹⁵, kiečiai, arkliarūgšty-

Danutės Mukienės nuotrauka

nės²¹⁶, dilgėlės, baltažiedės notrelės, šliaužiantieji vėdrynai, cukurijos²¹⁷, gardakolė²¹⁸, kiaulažuolės²¹⁹, vingiorykštės, Baltagalvės. Vienam kampe specialiai pasodintos metylės²²⁰, kitame – nedidelis prūdielis, kuris vasarą išdžiūdavo. Tarp sodo ir daržo augo keletas klevų. Einant iš žemės pašalui, tėvas išgrėždavo juos, įstatydavo medines tules²²¹ ir lašindavom saldžią sulą.

Negaliu tau, vaikeli, nepapasakot apie didelį didelį akmenį, kuris gulėjo tarp tos senolės obels ir kriaušės. Mama sakydavo, kad žmonės matė, kaip seniau ugnelė vaikščiojusi apie tą akmenį. Tai reiškia, jog po juo yra lobis. Ne kartą ragino atkasti jį. Tėvas tik juokdavosi iš to. Kai mes, vaikai, kiek ūgtelėjom, vieną sekmadienį stojom kasti – norėjom patraukti į šoną tą milžiną. Ką tu jį pastumsi – visas vežimas. Didžiulę duobę šalia iškasėm, geležine štonga²²² mėginom jį pajudinti. Tėtušis šalia šypsosi:

– Akurat²²³, zimaguorā²²⁴. Po šimts paibelų²²⁵, po šimts kalakutų...

Bet šypsena staiga dingo iš jo veido, šoko prie duobės ir ištraukė iš jos vyriausią brolį. Kai tik jie atsidūrė viršuje, tas akmeninis kalnas pajudėjo žemyn. Akmuo smuktelėjo į duobę. Gyvybė buvo išgelbėta. Na o mes jokio lobia neradom. Kai išgąstis praėjo, nors buvome pavargę, nuotaika buvo gera. Ilgai dar apie tą akmenį kalbėjome...

Dabar išvardinsiu viduriniojo sodo obelių veisles, teisingiau jų

(Nukelta į 44 p.)

(Atkelta iš 43 p.)

pavadinimus: popierinės²²⁶, cukrinės, skrabeklės, antaninės, saldinės, gelžinės, vyninės, saldkartinės, raudonpusės. Puikusiai skyrėm vienas nuo kitų. Bet to vaikams nepakako: eidavom už krūmalio į Kidyko dirvą, kur augo vienintelė obelis – saldinė. Tokių vuobulų mes neturėjom. Vogėm ir meldėmės už grieką²²⁷. Didžiamame sode po obelėmis augo nedidelė žolė, samanės, todėl per Velykų šventės, pasislėpę nuo tėvų, basi po tas samanės lakstėm, nors sniegas vos nutirpęs. Visko galėjo būti su sveikatėle. Tik vienas tarpueilis prie kiemo buvo ariamas. Anam gale buvo braškės, šiame, ant kurio krito medžių šešėliai, – agrastai. Baisė²²⁸ daug jų buvo. Tarybiniais metais jų vaisius supirkdavo valdžia, bet uogų skynimas tikra kančia: braižosi, badosi, rakščių²²⁹ pilnos rankos. Priskindavom daugybę kibirų, krepšių, vonelių – taip siek tiek rublių uždirbdavom. O pirmieji mūsų universitetai, gyvenimo pažinimas, buvo Klaipėdos turgūs su obuoliais. Dėžėm, maišais tavuorą²³⁰ vežėm, kad kelionė pigesnė būtų, su kaimynais kooperavomės (tais laikais kolūkio sunkvežimis nepigiai kainuodavo). Geriausiai turguj sekdavosi jauniausiam broliui: jis mokėjo prekiauti, užvesti kalbą su moterėlėm, obuolius pagirti. Prinokus alyviniams obuoliams, tėvai į Salantus, į Parcinkulio turgų važiuodavo.

Naujajame sode obelaitės dar visai mažos. Tarpueiliai ariami, sėjamos bulvės, daržovės, javai, nes kitur žemė jau mums nebe priklausė. Ne tik trijuose soduose obelių buvo. Arčiau namų, palei keliuką į laukus, mamūnės padaržy augo eilė obelių, kriaušių, vyšnių. Ypač skanūs vaisiai buvo pačios pirmosios obels. Reikėjo prašyti senelės leidimo, kad galėtume jų nusiskinti. Ne tik į mamūnės daržą, bet ir į mūsiškį ateidavo sosedės Gaučienės vištos ir viską iškapstydavom. Prie keliuko už šikininko²³¹ turėjom būdą, lyg palapinę, iš lentų pasidarę. Valgyti ten atsinešam, nes vištas visą laiką reikia ganyti. Dirbom ir su galva: į seną skudurą įrišdavom akmenį ir mesdavom jį toms vištoms – atrodydavom, kad vanagas skrenda. O jei dar kuriai pataikom, ilgai nebesirodo.

Gal jau kokių devynerių metų buvau, kai krikštijo mūsų jauniausią brolių. Kaip per miglas atsimečiau, jog virtuvėje už to didžiulio stalo sėdėjo artimiausia kaimynė našlė Veronika. Tėvai ją Vere vadindavo. Šalia jos buvo mūsų mokytojas Pabrėža. Kaimynė atrodė gana kultūringa moteris. Praėjusią vasarą mūsų dirvose ant kalno stebėjau jos kieme linksmą jaunimo vakarėlį – pintuves. Dukra Aldutė iš Latvijos parsivežė kavalierių ir suruošė sužieduotuves. Įdomu man dar tai, kad toje sodyboje keturios kartos gyve-

no. Per krikštynas nejauku mums buvo, bet įdomu, kaip mokytojas vos vos languotu kostiumu. O su kostiumais tada retai kas vaikščiodavo. Daugiau svečių nebuvo, tik tie kūmos. Sunkus pokario laikas – ne baliams kelti. Gerajam kambary, matyt, šalta buvo, žiema siautėjo. Bet kalėdninkus ten priimdavo. Atvažiuodavo jie su dvejais kinkiniais: kunigas, vargonininkas, zakristijonas, kočierė²³² du. Mes visi atsiklaupdavome. Kunigas duodavo pabučiuoti nedidelį auksu blizgantį kryželį, padalindavo šventų paveikslėlių. Tėvas įdėdavo į roges grūdų, mėsos, daržovių. Mama įduodavo kunigui pinigėlių, kad pruočkėle²³³ parvežtų. Nei per Kalėdas, nei per Naujuosius metus eglutės neturėdavom.

Po karo per kaimus vaikščiodavo šmukulninkai²³⁴, su arkliais atvažiuodavo senų skudurų supirkėjai. Visi jie turėdavo parduoti ar mainyti įvairiausių smulkių prekių: guzikų²³⁵, adatų, spilgų²³, šukų, muilo, sprangčių²³ plaukams, plonų siūlų ir visokių kitokių niekų. Surinkdavom nuo aukšto suplyšusius drabužius ir išmainydavom į reikalingus daiktus. Pinigo nebuvo. Kartą po tokio turgaus pasigedom broliuko. Apieškojom visas patalpas, tvenkinius, šulinį. Apėjom kaimynus. Sutemo, o jo nėra. Kokių trejų ar ketverių metų tebuvo. Gal išsivežė pirklys? Baisu! Gal nuskendo? Dar baisiau... Nusiminę, nebetekę vilties rasti, susirinkom į didįjį kambarį, kur vyko prekyba. Dieve, jis užstalėj, ant suolo, bemiegantis.

Mūsų gyvenimas, vaikelį, bėgo tarp tvenkinių, medžių, sodų. Mes buvom laimingi dar ir dėl to, kad ten, kur baigėsi mūsų laukai, turėjom savo upę. Pakalnėje. Už jos jau buvo kitas kaimas. Maudėmės, žvejojom, vėžius gaudėm. Net mes, mergaitės, jų nebijojom. Pavasario polaidžio metu sekmadieniais tėvas su peršteke²³⁸ eidavo lydekų nerštavietėse badyti. Tai būdavo balius.... Upė Erla buvo gana srauni, su duburiais, brastvomis²³⁹. Čia prisirenkam kvepiančių šaltmėčių arbatai, stebim geltonus lūgnės žiedus, skraidančius zarončius²⁴⁰, skinam stėmbrus²⁴¹ žalioms juostelėms pinti, sekam dvigeldžio moliusko geldutės lėtus judesius, renkam jų blizgančias kriaukles. Pakišus ranką po pakrantės velėna ar dugno akmeniui, randi vėžį arba vėgėlę. Ta ūsuotoji be galo slidi. Kadangi upė pavasariais ištindavo, tai pieva toje vietoje būdavo labai derlinga. Šieno čia daugiausiai pripjaudavom. Tik parvežti būdavo sunku – arkliai į kalną vos įtraukdavo. Iisindami juos, akmenis po ratais kišdavom, kad atgal į pakalnę pilnas vežimas nenuriedėtų.

Tėvų ūkiui priklausė dar šeši hektarai miško. Kitame kaimo gale, Degimuose. Ten eidavom grybauti. Miškų vidury žinojom sodybą esant. Joje gyveno gaspadorius²⁴² Celestinas. Mes jį tarpusavy Cepelinu vadindavom. Apie bulvinius cepelinus supratimo neturė-

Žemaitija. Danutės Mukienės nuotrauka

jom – nebuvo nei matę, nei ragavę. Žinojom, kad ore skraido kažkokie cepelinai, matyt, oro balionai ar dirižabliai. Iš jo daržo vogėm sėtinus – tokias dideles, plokščias, gelsvas saldžias ropes. Sultingos buvo. Nusilupam peiliais ir numalšinam troškulį. Paskui traukiam toliau. Daug apeidavom miškų. Pagrindiniai mūsų grybai: raudonikiai, baravykai, vuošėkėnė²⁴³, rudmėsės, goutės²⁴⁴, pėinės²⁴⁵. Dar gaidelė²⁴⁶, paslyduokā²⁴⁷, vištelės. Pastarųjų tikrojo pavadinimo net grybų atlase nesuradau. Vandeni, kuriame išvirdavome grybus, kiaulėms atiduodavo; lapnodavo patenkintos. Mamūnė iki pat šalų rinkdavo geltonas ūmėdes, žiemai jų prisislėgdavo ir mus, vaikus, kartais jomis pavaišindavo. Bet skaniausia buvo šviežios neluotos virtos bulvės su gaidelės kresnų²⁴⁸ ir smetuona²⁴⁹ mērkalė²⁵⁰. Užliekny mėlyniavom²⁵¹, netoli Šakinio pelkių, ant kupsčių, bruknes rinkdavom. Pasakodama įvairiausias istorijas, brukniauti padėdavo mama. Rinkdavom ir vaivūrus²⁵². Gerai žinojom vilkuogę su juoda nuodinga uoga keturių lapų vidury. Šilalėj skynėm kvepiančias pijolkas²⁵³. Jas sunku būdavo atskirti nuo šunpijolkų²⁵⁴ ir pelkinių našlaičių. Domino mus ir kvepanti miško lelija²⁵⁵, ir kanaluose bei grioviuose žydintys vilkdalgiai. Žalčialunkius pažinau jau vėliau, nes jie žydi labai anksti pavasarį.

Tai buvo laikas! Brangus vaikystės laikas, dukrele. Jo nežino miesto vaikai. Dabar tokio laiko neturi ir kaimo vaikai, nežino jo. Kodėl? Kas pasikeitė? Pirmiausia, užėjo rusai. Taip žemaičiai vadino sovietinės okupacijos pradžią. Sužinoję, kad esam įtraukti į Sibirą tremiamų gyventojų sąrašą, pabėgom. Palikom namus. Tėvas pakinkė du arklius į ilgus ratus su gardėmis, sudėjo patalus²⁵⁶, puodėškas²⁵⁷, mėsą, duoną. Paršiuokus neužaugusius staigiai papjovė. Ir visi penki vaikai su mama iškeliavom. Kur tėvas pasislėpė, nežinau. Gal nakčia važiuovom, nes už poros dešimčių kilometrų mamūnės sesers kieme tamsu buvo, baisu. Gerai, kad mama šalia. Vietos nepažįstamos. Kaip paukščiukai tupinėjom apie ją. Man pačiai keista dabar, kad aš beveik viską užmiršau iš to gyvenimo svetur.

Kai praėjo vežimo arba tremties vaju²⁵⁸, sugrįžom. Kaimynės Gaučienės neberadom. Matyt, didelis priešas tarybų valdžiai atrodė ta senutė. Galvojau, ar įdėjo kas duonos jai į kelionę, ar nepasiekė ji taigą. Jos sodas buvo visai šalia mūsų. Jame augo įdomūs bulviniai augalai – šunvyšnės. Da-

Stepono Bagdono nuotrauka

bar ten šeimininkavo svetimi: griovė, trypė viską iš eilės. Mums reikėjo pradėti gyventi nuo pradžių. Trobą dar radom, bet ir tą karėiviai, gaudydami partizanus, buvo uždege. Visi balkiai²⁵⁹ prišininėję apanglėję, langai išbyrėję. Manau, tėtės dėka namas išliko, buvo išgelbėtas iš liepsnų. Niekas vaikams tada nieko smulkiai neaiškino, suaugusieji stipriai laikė liežuvį už dantų. Valdžia, uždėjo dideles pyliavas: grūdų, sviesto, vilnų. Daugiau žemės turi, daugiau ir pyliavų turi atiduoti. O mes nieko nebeturim: nei gyvulių, nei sėklos pavasariui. Ne tik grūdų nebėra – neberadom ir pačios klėties. Jos rąstai į apskrities centrą buvo išvežti kažkokioms statyboms. Nebėra jaujos, žardų, pusės tvarto. Puikiaisiais mūsų arkliais miestelio sribai važinėja. Tiesa, klėties pamatų akmenys tebebuvo: liūdnom akim į mus žiūrėjo – mes dar liūdniau tylėjom.

Atkutom, atsigavom po truputį. Giminės padėjo. Karvę įsigijom. Nespėjom atsitokėti – antrą kartą išbuožino. Nei karvės, nei bulvės nepalikom. Juk buožės²⁶⁰ vaikai – tai irgi liaudies priešai. Tėvas vėl pasislėpė. Mamą į kalėjimą uždarė, kad pyliavų neduodam. Iš kur duosi, Viešpatie? Nuo bado ir šalčio mirė vienas po kito du mažesnieji broliukai. Prisimenu, kai laidojom Anicetą, tėvas parėjo namo. Baltų neobliuotų lentų grabelyje²⁶¹ kaimyno vežime išvežėm ne į miestelio kapines, o į gretimo kaimo kapinaites. Motinai palaidoti savo vaiko neleido. Nors užmuškit mane, nežinau, kur yra mano brolių kapeliai. Verkiu, vaikeli. Atleisk...

¹ Smidrai, šparagai (*Asparagus officinalis*).
² Tvenkinys.
³ Lieptelis.
⁴ Aukštas, pailgas medinis suolas skėstom kojom skalbiniams skalbti.
⁵ Plaštakių.
⁶ Žaidėme.
⁷ Plūdenos – plūduriojantys arba panirę belapiai lęšiuo pavidalo augalai (Lemna).
⁸ Močiutė, mamos motina.
⁹ Antys.

¹⁰ Dažniausiai iš medienos padaryta talpa, kur galvijams sudedamas pašaras.

¹¹ Kaimynės.

¹² Krepšyje.

¹³ Graižu su apraustu tinkliuku sijoti; rėčiu.

¹⁴ Tiltelis.

¹⁵ Pievinė kartenė (*Cardamine pratensis*).

¹⁶ Burbuliai (*Trollius*).

¹⁷ Indelis, maža lėkštelė.

¹⁸ Stiklinė.

¹⁹ Labai negražiai.

²⁰ Tualetas, išvietė.

²¹ Malksnos. Stogo danga iš viensluoksnės medienos lakštelių, išpjautų iš rąsto išilgai.

²² Čiužinys.

²³ Stalo stalčius.

²⁴ Duoną.

²⁵ Klijuotė virtuvės stalui uždengti.

²⁶ Kėdžių.

²⁷ Suolai.

²⁸ Lango dalis, įstiklinama atskirai, nuo kitos atskiriama medine pertvara.

²⁹ Užuolaidų.

³⁰ Atskirdavo.

³¹ Atskirtas nuo riebalų, separuotas.

³² Sukamąja rankena.

³³ Kertėje.

³⁴ Kibirai.

³⁵ Nedideli puodai.

³⁶ Dideli puodai.

³⁷ Puodai.

³⁸ Molinė krosnis.

³⁹ Skardinėm.

⁴⁰ Kojines.

⁴¹ Vos vos.

⁴² Plytą maistui virti.

⁴³ Kiekvieną.

⁴⁴ Skardą.

⁴⁵ Lankainiai.

⁴⁶ Lankainiai.

⁴⁷ Suodžiai dega.

⁴⁸ Giesmynų, giesmių knygų.

⁴⁹ Rāides.

⁵⁰ Žodžius.

⁵¹ Tėvas.

⁵² Virves.

⁵³ Vyturai virvėms vyti, sukti.

⁵⁴ Kumštines.

⁵⁵ Kojines.

⁵⁶ Galifė kelnės.

⁵⁷ Liemenė.

⁵⁸ Švarką.

⁵⁹ Šimtasūlė, tankiai dygsniuota vatinė striukė.

⁶⁰ Stora vadeliotojo apsiausta.

⁶¹ Kiekvienas labai.

(Nukelta į 46 p.)

(Atkelta iš 45 p.)

⁶² Gilžė. Šaudmens tūta, kurioje yra parako užtaisais ir degtuvas (kap-sulė).

⁶³ Dagtj.

⁶⁴ Didysis gyvenamasis kambarys, kuriame miegodavo tėvai, priimdavo svečius.

⁶⁵ Ji.

⁶⁶ Antriestuvė. Paklodės apačia, dažniausiai prisūta atskirai, papuošta mezginiais. Dažnai antriestuvę sudarydavo tik mezginiai.

⁶⁷ Spintelė.

⁶⁸ Skarelis.

⁶⁹ Indus.

⁷⁰ Cukrinė.

⁷¹ Sviestainė.

⁷² Ašotelis.

⁷³ Stikliukas.

⁷⁴ Rūkus.

⁷⁵ Testamentą.

⁷⁶ Tame.

⁷⁷ Veidrodis.

⁷⁸ Tapetai.

⁷⁹ Paveisklai.

⁸⁰ Laikrodīs.

⁸¹ Šlakstymui skirtas daiktas.

⁸² Apšlakstydamo.

⁸³ Svarstyklės.

⁸⁴ Pusiausvyra.

⁸⁵ Lietuviško, lotyniško to augalo pavadinimo nežinau.

⁸⁶ Karklelis – aukšta, švelniai kvepianti darželių gėlė, floksas, avižė. Šiuo atveju – ožekšniai, žali ir margalapiai.

⁸⁷ Blogoji.

⁸⁸ Spinta.

⁸⁹ Kopėčios.

⁹⁰ Talpa, savo dydžiu panaši į didelį kubilą.

⁹¹ Statinė.

⁹² Visas.

⁹³ Grūdamas, smulkindamas, trin-damas.

⁹⁴ Vaikai, prineškite smulkintų medžio šakų (žabu, žagarų) kurui.

⁹⁵ Pjuvenų.

⁹⁶ Nežinau.

⁹⁷ Sriubos.

⁹⁸ Užkulas – įvairūs riebalai, už-trinas.

⁹⁹ Lydytus, nesūdytus kiaulės taukus.

¹⁰⁰ Švariui.

¹⁰¹ Vandeniui.

¹⁰² Kastuvas.

¹⁰³ Naščiai – kartelė su dviem kabliais, užsidedama ant pečių, kibirams ar krepšiams nešti.

¹⁰⁴ Kapliai.

¹⁰⁵ Maža lopetėlė smailiu galu.

¹⁰⁶ Namo patalpa, kuri dažniausiai skiriama karštinčiams. Kai jų nebūdavo, šioje patalpoje šeiminkai dažnai laikydavo įvairius buitines reikmenis.

¹⁰⁷ Agurkų.

¹⁰⁸ Kelioms savaitėms.

¹⁰⁹ Šluota.

¹¹⁰ Ližės. Apvalios medinės lente-

lės ilgu kotu duonai į krosnį pašauti (jkišti).

¹¹¹ Būdavo pašaua.

¹¹² Skardose.

¹¹³ Po kaimą lakstyti.

¹¹⁴ Spėdavom mįsles.

¹¹⁵ Žaidėm.

¹¹⁶ Išdaigas.

¹¹⁷ Blogoji.

¹¹⁸ Suskaldytos malkos.

¹¹⁹ Stodainių. Parkanas – lentelė statinei tvorai tvirti, stodainis.

¹²⁰ Mėlynoji kurlpelė (Aconitum napellus).

¹²¹ Klombelės, lysvelės gėlėms.

¹²² Flioksai, karkleliai – palemoni-nių šeimos daugiamečių ir vienmečių žolių ir puskrūmių genties augalai (Phlox).

¹²³ Gerasis svimas.

¹²⁴ Puošėiva.

¹²⁵ Staltiese.

¹²⁶ Kėdės, krėsiai.

¹²⁷ Pasogą, kraiti, išmokas.

¹²⁸ Ordinarija. Išimtinė, skiriama se-niems tėvams ar kitiems giminėms išlaikyti.

¹²⁹ Ramentu.

¹³⁰ Kubilas mėsai.

¹³¹ Vadelės, vadžios.

¹³² Virvės arkliais ganykloje su-pančioti.

¹³³ Šikšniniai (odiniai) pakinktai su metalinėmis grandinėlėmis, sag-čiais.

¹³⁴ Balnas.

¹³⁵ Didesnis varpelis.

¹³⁶ Gūnia – raštuota marška veži-mo sėdynei ar arkliai dengti.

¹³⁷ Priedangtis kojoms apsikloti va-žiuojant žiemą.

¹³⁸ Šlajos, rogės.

¹³⁹ Botagas.

¹⁴⁰ Svarstyklių dideliu svoriui sverti.

¹⁴¹ Pintas, ant pečių pakabinamas apvalus indas, naudojamas sėjant grūdus rankiniu būdu.

¹⁴² Aruodai – talpos, skirtos javų grūdams laikyti.

¹⁴³ Linų sėklos.

¹⁴⁴ Milui velti skirta statinė.

¹⁴⁵ Gudrybių, įdomybių.

¹⁴⁶ Spragilas – įrankis javams kult.

¹⁴⁷ Talpos grūdams semti, pilti į maišą.

¹⁴⁸ Lėikuotė – plokščia medinė gelda grūdams, kruopoms valyti ar vėtyti.

¹⁴⁹ Dideli, apvalūs, neaukšti pinti indai.

¹⁵⁰ Išsukti.

¹⁵¹ Piestos.

¹⁵² Žibalinės lempos.

¹⁵³ Senieji verpimo rateliai.

¹⁵⁴ Apvalus, pailgas medinis įran-kis kočioti, vynioti, riesti, ridinis. Ant jo suvyniodavo išskalbtą pata-lynę, juo lygindavo, minkštindavo drabužius.

¹⁵⁵ Obuolius.

¹⁵⁶ Mušdavo.

¹⁵⁷ Grietinę.

¹⁵⁸ Bevainikės ramunės (Chamo-milla suaveolens).

¹⁵⁹ Spynų, metalinių įrenginių du-rims užrakinti.

¹⁶⁰ Klebena.

¹⁶¹ Jauja, kluonas.

¹⁶² Mašinistai.

¹⁶³ Kipšai.

¹⁶⁴ Tvarto.

¹⁶⁵ Išsėginėms rogelėms.

¹⁶⁶ Ratų šoninėms.

¹⁶⁷ Lentos į vežimą idėti mėšlą vežant.

¹⁶⁸ Drapakus, mažus arklinius kul-tivatorius.

¹⁶⁹ Madinį volą pasėliams voluoti.

¹⁷⁰ Kartį sienui vežti.

¹⁷¹ Pavalkai – minkšta, „barankos“ formos pakinktų dalis ant arklio kaklo.

¹⁷² Medinės pavalkų dalis. Tai plokš-čia medinė „baranka“, susidedanti iš dviejų dalių. Prie kamontų prijungiami žemės ūkio padargai, ratai, rogės.

¹⁷³ Nueik į pašvilpynę ir parnešk kiaurymę. Kas tai yra?

¹⁷⁴ Arklidė.

¹⁷⁵ Avidė.

¹⁷⁶ Kiaulidė.

¹⁷⁷ Metalu, geležies.

¹⁷⁸ Stalio darbastalis.

¹⁷⁹ Įrankių.

¹⁸⁰ Obliai.

¹⁸¹ Plaktukai.

¹⁸² Tekėlas. Sukamas ritinio formos storas galastuvas įrankiams aštrinti

¹⁸³ Vienrankis pjūklas.

¹⁸⁴ Mažų arklinių kultivatorių.

¹⁸⁵ Pasagos arkliais.

¹⁸⁶ Uknioliai – pasaginės vynos.

¹⁸⁷ Veržlės į arklio pasagas įsukti, kad žiemą neslystų. Ne tuščia vidu-rės. Iki trečdaliai sriegiai, išorinis ga-las rautytas.

¹⁸⁸ Replės vinims traukti.

¹⁸⁹ Pustyklės dalgiui, galastuvai.

¹⁹⁰ Arklio pakinktų galas – kieto me-džio strypas, per vidurį ir galuose kaus-tytas metalu, prikabinamas centre. Jis prikabinamas prie padargų.

¹⁹¹ Įrankiai rąstams nužievinti.

¹⁹² Veržlės.

¹⁹³ Dildės.

¹⁹⁴ Spąstai.

¹⁹⁵ Žiurkėms.

¹⁹⁶ Metalinės grandinės gyvuliams rišti.

¹⁹⁷ Metaliniai kuoliai į žemę kalti gyvulius lauke rišant.

¹⁹⁸ Arklio apynasriai.

¹⁹⁹ Gulsčiuukas.

²⁰⁰ Ratų.

²⁰¹ Medinio tekinio dalis, mauna-ma ant ašies ar veleno.

²⁰² Medinės lentelės, iš kurių daro-mos statinės.

²⁰³ Bobelės.

²⁰⁴ Taip.

²⁰⁵ Stalio dirbtuvėje.

²⁰⁶ Kastuvų.

²⁰⁷ Medinis arklas, žagrė.

²⁰⁸ Gurbai – lizdai, kuriuose vištos deda kiaušinius.

²⁰⁹ Krosnies.

²¹⁰ Pasikalbėti.

²¹¹ Raudonųjų žiognagių (Geum ri-vale).

²¹² Sode.

²¹³ Kriaušė (Pyrus communis).

²¹⁴ Vešėjo.

²¹⁵ Godlapiai. Didžiosios varnalėšos (Arctium lappa). Stambiausia žolė Lie-tuvoje.

²¹⁶ Tankiažiedė rūgštyne (Rumex confertus Willd).

²¹⁷ Trūkažolės (Cichorium intybus).

²¹⁸ Panašus į kmyną augalas, bui-lis (Abthrisicus).

²¹⁹ Paprastosis garšvos (Aegopodium podagraria).

²²⁰ Kartieji kiekiai, pelynai (Artemi-sia absinthium).

²²¹ Movas, lovelius.

²²² Laužtuvu.

²²³ Būtent, tikrai, kaip tik.

²²⁴ Keliaujantys griovių kasėjai, bastūnai.

²²⁵ Kelmų nelabųjų, velniukų.

²²⁶ Alyvinė (lot. – Malus) obelis.

²²⁷ Nuodėmė, prasikaltimą.

²²⁸ Labai.

²²⁹ Pašinių.

²³⁰ Prekes.

²³¹ Lauko tualetu.

²³² Vežikai.

²³³ Bažnytinių rūbų (parėdų) skal-bėja.

²³⁴ Prekeiviai.

²³⁵ Sagų.

²³⁶ Žiogelių.

²³⁷ Sektukas plaukams.

²³⁸ Perstekė – žeberklas žuvisms ba-dyti, gaudyti.

²³⁹ Brastomis.

²⁴⁰ Laumžirgius.

²⁴¹ Ežerinius meldus.

²⁴² Seimininkas.

²⁴³ Baravykai lepšės, pilkosios lepšės.

²⁴⁴ Čerpėtieji baltikai, juosvataškės guotės.

²⁴⁵ Ūmėdės.

²⁴⁶ Voveraitės.

²⁴⁷ Baravykai kazlėkai.

²⁴⁸ Spirgų.

²⁴⁹ Grietinės.

²⁵⁰ Padaže, dažinų, makale.

²⁵¹ Mėlynės rinkom.

²⁵² Girtuokles (Vaccinium uligina-sum).

²⁵³ Puošniąsias našlaites.

²⁵⁴ Šuninių našlaičių (lot. Viola ca-nina).

²⁵⁵ Dvilapė blandis (lot. Platanthe-ra bifolia)

²⁵⁶ Plunksnų ar pūkų neketai pri-piltus didelius impilus apsikloti mie-gant.

²⁵⁷ Pagalves.

²⁵⁸ Kampanija.

²⁵⁹ Sijos.

²⁶⁰ Buvusioje Tarybų Sąjungoje taip vadindavo stambesnius ūkininkus.

²⁶¹ Karstelyje.